

POLJSKO-SLOVENSKE MEDJEZIKOVNE INTERFERENCE KOT VZROK NAPAK PRI POUKU SLOVENŠČINE KOT TUJEGA JEZIKA

Katarzyna Bednarska
Wydział Filologiczny, Łódź

UDK 811.163.6'243:811.162.1'242

V prispevku avtorica analizira pisna besedila študentov lektorata slovenskega jezika na Univerzi v Lodžu in opisuje rezultate raziskave interference med poljščino in slovenščino ter sistematizacijo oblikoslovnih napak, ki so nastale zaradi interference.

jezikovni transfer, interferenca, jezikovna napaka, slovenščina kot tuji jezik, pouk drugega/tujega jezika

The article describes the role that a learner's native language plays in his second language acquisition and presents the results of an analysis of morphological errors performed on a corpus of papers written by Polish students of Slavic Philology at the University of Lodz. The results show that students make errors based on language transfer. The conclusion is that the analysis of these mistakes may help predict some of those mistakes.

language transfer, interference, language error, Slovene as a foreign language, second/foreign language acquisition

Med poukom tujega jezika zelo pogosto prihaja do vplivanja lastnosti maternega ali prvega jezika učenca (J1) na potek učenja tujega jezika (JT). Učenci pozabljajo ali se nasploh ne zavedajo, da lahko v drugem jeziku obstajajo drugačna pravila, in zato prenašajo že poznane konstrukcije v JT. Med jezikovnim transferom oz. prenosom prihaja do »arefleksne uporabe prej pridobljenega načina vedenja kot reakcije na podobne spodbude« (Szulc 1997: 220).

Jezikoslovje 20. in 21. stoletja ponuja veliko različnih pristopov in pogledov na problematiko jezikovnega prenosa. Na podlagi enega izmed njih – behavioristične teorije – so jezikoslovci določili, kakšen vpliv ima J1 na JT. Sklepali so, da obstajata dve vrsti jezikovnega prenosa: pozitivni prenos in negativni prenos oz. interferenca. Do pozitivnega prenosa pride zaradi podobnosti med posebnimi strukturami v J1 in JT. Ta vrsta prenosa pogosto olajšuje pouk tujega jezika, na pri-

mer podobnosti med leksiko jezikov lahko skrajšajo čas, potreben za pridobitev bralne sposobnosti. Do interference pa najpogosteje prihaja takrat, kadar razlike med jezikoma povzročajo napake, torej otežujejo pouk.

Transfer najpogosteje opazujemo med poukom jezikov, ki so sorodni J1 učenca, na primer med poukom slovenščine pri Poljaki. Med slovanskimi jeziki obstajajo namreč številne podobnosti in razhajanja, zato lahko jezikovni prenos iz poljščine v slovenščino opazimo na vseh jezikovnih ravneh: na fonološki, leksikalni, oblikoslovnih, skladenjski in celo na pragmatični ravni.

Pozitivni prenos igra posebno vlogo na začetnem nivoju znanja slovenščine – Poljaki brez večjih težav razumejo lahka slovenska besedila in nimajo težav z razumevanjem načel uporabe sklonov.¹ Genetična bližina jezikov je lahko tudi ovira, saj so učenci že od začetka pouka izpostavljeni interferenci. Delajo napake, ker se jim zdi, da sta jezika tako

podobna, da je določena konstrukcija najverjetneje enaka. Takšne napake so močno zakoreninjene in jih je težko odpraviti. Poleg tega lahko učenci padejo v past komunikativnosti – pogosto mislijo, da veliko razumejo in se jim ni treba več učiti.

V prispevku bom predstavila rezultate raziskave interference med poljščino in slovenščino ter sistematizacijo napak, ki so nastale zaradi interference. Analizirala sem pisne naloge nadaljevalcev – študentov 2. in 3. letnika slovenistike na Univerzi v Lodžu.² Treba je poudariti, da so študenti pisali naloge doma in so lahko uporabljali slovarje in internet. Kljub temu naloge vsebujejo mnogo interferenčnih napak.

Rezultati raziskave

V članku bom predstavila del raziskave, ki se nanaša predvsem na sistemizacijo in tipe napak, nastalih zaradi prenosa na oblikoslovnih ravni. Najpogostejša napaka je prenos končnic, tipičnih za poljščino, v slovensko sklanjatev. Tovrstne napake se pojavljajo na vseh nivojih znanja slovenščine.

Samostalnik

Največ napak opazimo pri sklanjatvi samostalnikov. Študenti najpogosteje kopirajo poljske končnice iz dveh razlogov: ker so nekateri elementi poljske sklanjatve zelo podobni slovenskim in se jih z lahkoto transponira v ciljni jezik (kar še ne pomeni, da bo ta transpozicija pravilna) ter ker se slovenska paradigma popolnoma razlikuje od tiste, na katero so navajeni. V tem primeru študenti izbirajo končnice, ki so karakteristične za njihov materni jezik in istočasno ne obstajajo v JT.

Pomote pri sklanjatvi samostalnikov se lahko pojavljajo v vseh sklonih in spolih. Zelo pogosto jih opazimo v moški sklanjatvi, v imenovalniku množine, kjer so v slovenščini možne tri končnice: -i, redkeje -je in -e³, v poljščini pa lahko izbiramo med štirimi: -y, -i, -e in -owie. Zato Poljaki pogosto tvorijo oblike, kot so: *pastirje so prinesli ovco* (nam. *pastirji*, pol. *pasterze*), *možovi morajo prinesiti rože* (nam. *možje*, *prinašati*, pol. *mężowie*, *przynosić*), *geologovi so našli nove sledi* (nam. *geologi*, pol. *geologowie* oz. *geolodzy*, vendar v tem primeru vpliva prva oblika), *po uporabi tega šampona bodo tvoji lasi močnejše* (nam. *lasje močnejši*, pol. *włosy mocniejsze*). Zadnji primer kaže, da se študent ne zaveda razlik med poljščino in slovenščino, ker je uporabil tipično poljsko črko y, ki v slovenščini ne obstaja.

Skлон, s katerim imajo Poljaki veliko težav, je mestnik ednine. Poljske končnice se namreč precej razlikujejo od slovenskih:

	slovenščina	poljščina
moški spol	-u (-i: kot ženska)	-e, -u
ženski spol	-i (-e: gospe)	-i, -y, -e
srednji spol	-u	-e, -u

Iz razpredelnice razberemo, da imamo v slovenščini samo eno končnico za moški in srednji spol, medtem ko v poljščini obstajata dve. Končnica -u obstaja v obeh jezikih, zato bi lahko sklepali, da ne bi smela povzročati težav, saj morajo Poljaki samo pozabiti drugo končnico -e. Seveda je to utopična vizija, saj poljski študenti celo v 3. letniku pišejo: *o mojim sosedje lahko povem, da je smešen* (nam. *o sosedu*, pol. *o sąsiedzie*), *na svetje je veliko revščine* (nam. *na svetu*, pol. *na świecie*), *na oknie stoi cvet* (nam. *na oknu stoi roža*, pol. *na oknie stoi kwiat*) itn.

¹ Seveda imajo težave s končnicami, vendar jim ni treba razlagati, zakaj se v slovenščini uporabljajo skloni, saj imajo isto kategorijo v svojem jeziku.

² Do leta 2005/2006 so imeli študenti v okviru slavistike na razpolago tri specializacije: slovenistiko, srbistiko in bolgaristiko. V vsakem letniku so imeli 180 ur lektorskih vaj. Od leta 2006/2007 slovenistike kot glavne smeri ni; študenti lahko izberejo slovenščino kot drugi slovanski jezik, zato sem gradivo za članek iskala pri diplomantih.

³ Končnica -e je tipična za žensko sklanjatev, zato se lahko samostalniki te sklanjatve sklanjajo tudi po 1. moški sklanjatvi, se pravi z -i (Pavlin 2004: 34).

Pri ženskem spolu je najpogostejša napaka prenos poljskega -e: *pisala bom o vojnie v Sudanie* (nam. *o vojni v Sudanu*, pol. *o wojnie w Sudanie*), *živim v Poljsce* (nam. *živim na Poljskem*, pol. *mieszkam w Polsce*), *vedno kupujem w trgovinie pri moji hiši* (nam. *v trgovini*, pol. *w sklepie*; beseda *sklep* je sicer moškega spola, vendar ima isto končnico kot besede ženskega spola).

Naslednji sklon, ki je problematičen za poljske študente, je moška oblika orodnika ednine, ki ima v slovenščini končnico -i, v poljščini pa vedno -ami. Uporaba končnice -i je za Poljake precej nenavadna, saj naj bi izražala imenovalnik. Zato začetniki in nadaljevalci pogosto delajo napake, kot so *hodim v kino z prijateljami* (nam. *s prijatelji*, pol. *z przyjaciółmi*), *ljubim se pogovarjati z tujcami* (nam. *rad(a) se pogovarjam s tujci*, pol. *lubię rozmawiać z obcokrajowcami*).

Poleg napak pri določanju končnice slovenski orodnik zaradi svojih značilnosti povzroča še drugo vrsto težav: napake pri uporabi predlogov. V slovenščini je namreč orodnik predložni sklon, medtem ko v poljščini včasih potrebuje predlog, včasih pa ne. Zato poljski študenti pri opisovanju dejavnosti, ki so povezane s transportnimi sredstvi ali orodji, pogosto pozabljajo, da takšne konstrukcije zahtevajo uporabo predloga: *vsak dan potujem vlakom, zato ker stanujem v Zduński Woli* (nam. *potujem z vlakom*, pol. *podróżuję pociągami*), *na počitnice peljala sem avtom* (nam. *peljala sem se z avtom*, pol. *pojechałam samochodem*), *žoga je stvar, katero igramo odbojko in nogomet* (nam. *stvar, s katero*, pol. *rzecz, którą*).

Napake pri sklanjanju samostalnikov se lahko pojavljajo tudi v drugih sklonih, ampak so redkejšje. Zato sem se odločila opisati samo eno: uporabo poljskih končnic v moški sklanjatvi roditeljske ednine, kjer je v slovenščini možna samo končnica -a, v poljščini pa sta dve: -a in -u. Situacija je torej podobna že prej opisanemu mestniku. Namesto da bi Poljaki uporabljali samo eno končnico, ki obstaja tudi v njihovem maternem jeziku,

uporabljajo dve, na primer: *iskala sem pot, ampak ni bilo tega trgu* (nam. *tega trga*, pol. *tego targu*), *potem nisem mogla najti mostu* (nam. *mosta*, pol. *mostu*), *imam rada to restavracijo, ker ponudba njenega menu je zelo bogata* (nam. *ker je ponudba njenega menuja zelo bogata*, pol. *ponieważ oferta jej menu jest bardzo bogata*). Treba je poudariti, da se v zadnjem primeru pojavlja naslednja tipična slovenska konstrukcija – podaljševanje besed, katerih osnova se končuje na samoglasnik ali na -r, z -j-. Mnogi primeri nepravilne rabe kažejo, da je takšna oblika za poljščino tuja, zato poljski študenti nanjo pogosto pozabljajo oz. se jim jo je težko naučiti: *Poljska ima novega premiera* (nam. *premierja* oz. *predsednika države*, pol. *premiera*), *v Mostaru videli smo prelep Stari most in Neretvo* (nam. *v Mostarju, Stari most*, pol. *w Mostarze, Stary most*).

Naslednja posebnost slovenščine je dvojina, ki je začela v poljščini izginjati v 15. stoletju in se v sodobnem jeziku uporablja le še v nekaterih stalnih besednih zvezah ter kadar govorimo o rokah, očesih in ušesih. Slovenska dvojina tako povzroča veliko težav tako začetnikom kot nadaljevalcem: *imam dva mački, črnega in rjavega* (nam. *dva mačka* oz. *dve mački*, pol. *mam dwa koty* – množina), *v Bosno sem šla z Marto in Agnieszko, kolegicami iz mojega letnika* (nam. *kolegicama*, pol. *koleżankami* – množina), *v weekend bom šel v trgovino, ker moram kupiti hlače in dve srajce* (nam. *med vikendom, dve srajci*, pol. *w weekend, dwie koszule*). Seveda tovrstne napake niso zelo pogoste, saj študenti pogosto sploh ne poudarjajo, za koliko oseb, predmetov ali živali gre. Če pa ne poudarjajo količine, npr. z besedama »dva« in »dve«, je težko ugotoviti, ali so množino uporabili pravilno. Poleg tega lahko včasih opazimo strategijo nadomeščanja in izogibanja, ki temelji na uporabi lažje konstrukcije namesto težje, na primer študent lahko pove, da bo kupil tri srajce, čeprav namerava kupiti dve, samo zato, da ne bo uporabil dvojine.

Študenti v višjih letnikih po navadi pravilno uporabljajo dvojino v pisnih izjavah, pri ustnem izražanju pa na rabo še vedno pozabljajo, saj v govoru ni časa za daljše premissljetvanje.

Pridevnik

Napake, ki temeljijo na negativnem prenosu med poljščino in slovenščino, so prisotne tudi v sklanjatvah pridevnikov, vendar ne tako pogosto kot napake pri sklanjanju samostalnikov. Vzrok za to lahko iščemo v prej omenjeni tendenci izogibanja konstrukcijam, ki jih ne poznamo oz. jih nismo dobro asimilirali. Samostalnik in zaimek sta namreč nujna za oblikovanje večine stavkov, medtem ko je pridevnik pogosto samo dodatek. Zato se začetniki in nižji nadaljevalci, na primer študenti 2. letnika, izogibajo uporabi pridevnikov, saj jim tako ni treba sklanjati besed, za katere vedo, da bi jih lahko sklanjali napačno.

V nalogah, ki sem jih analizirala, sem kljub temu našla nekaj primerov napačne, interferenčne rabe končnic. Študenti so najpogosteje zamenjali končnico s poljsko, ko so uporabljali tožilnik in roditeljski v skoraj vseh številih in spolih.⁴

Tožilnik: *rada jem rdeče jabolka* (nam. *rdeča jabolka*, pol. *czerwone jabłka*), *cele življenje živim v Lodžu* (nam. *celo življenje*, pol. *całe życie*), *imam starejšega brata* (nam. *starejšega brata*, pol. *starszego brata*), *takrat moi starši dali mi kodrastega psa* (nam. *takrat so mi moji starši dali kodrastega psa*, pol. *wtedy moi rodzice dali mi kudłatego psa*), *mislím, da imam dobrih starših* (nam. *dobre starše*, pol. *dobrych rodziców*).

Rodilnik: *ne morem najti pravilnej knjigi* (nam. *primerne knjige*, pol. *właściwej książki*), *v testu ni enega pravilnega stavka* (nam. *ni niti enega pravilnega stavka*, pol. *nie ma nawet jednego prawidłowego zdania*), *pisanje tistej nalogi gre slabo* (nam. *te naloge*, pol. *tej pracy*).

Druga kategorija, ki povzroča težave v zvezi s pridevnikom, je določnost. V slovenščini je označena samo pri pridevnikih moškega spola ednine v imenovalniku oz. v primeru neživosti še v tožilniku. V poljščini takšna dihotomija ne obstaja, razen pri nekaterih arhaičnih, stilistično obremenjenih pridevnikih, kot so *zdrów*, *pelen*, *ciekaw*, *łaskaw*, *godzien*, *wesól*, *gotów*, *rad*, *wart*, *żyw* (določne, daljše oblike: *zdrowy*, *pełny*, *ciekawy*, *łaskawy*, *godny*, *wesoły*, *gotowy*, *rady*, *warty*, *żywy*), zato poljski študenti ne razlikujejo določnosti in včasih pišejo: *moj pes je zelo prijazni* (nam. *prijazen*, pol. *przyjazny*, ni druge oblike), *ta mlad fant je študent* (nam. *mladi*, pol. *młody*, ni druge oblike).

Glagol

Jezikovni prenos med poljščino in slovenščino lahko opazujemo tudi pri glagolih. Medtem ko je bila pri samostalnikih in pridevnikih najpogostejša napaka uporaba tipično poljske končnice, pri glagolih ta vrsta napak ni tako frekventna. V pisnih nalogah sem našla samo nekaj primerov: *doma imami mačka in podgano* (nam. *imamo*, pol. *mamy*), *na počitnice hoče iti v Slovenijo* (nam. *hočem*, ker so študenti pisali o svojih sanjskih počitnicah, pol. *chcę*).

Pogostejša napaka, ki temelji na kopiranju glagolskih oblik, je tvorjenje nezloženega prihodnjika. V poljščini se namreč uporabljata dve vrsti prihodnjega časa: zložen v primeru nedovršnih glagolov ter nezložen, ki ga uporabljamo z dovršnimi glagoli. Ta razdelitev je vzrok za naslednje napake: *na počitnice pojam na poljsko morje* (nam. *bom šel*, pol. *pojadę*), *jutro kupim darilo za babico* (nam. *jutri bom kupil(a)*, pol. *jutro kupię*), *če ne bom slišala budilice, zamudim šolo* (nam. *budilke*, *bom zamudila*, pol. *spóźnię się*, povratni glagol).

Poleg tega se poljski zloženi prihodnjik nekoliko razlikuje od slovenskega glede na

⁴ Interferenčne napake se ne pojavljajo v tožilniku ednine ženske sklanjatve, kjer se v poljščini uporablja končnica -ą. Kot vemo, v slovenščini ni nosnega samoglasnika ą, zato ta končnica ne povzroča težav.

svojo obliko. Slovenski je sestavljen iz pomožnega glagola in deležnika na -l, poljski pa ima lahko dve obliki: prva je enaka kot slovenska in druga je sestavljena iz pomožnega glagola in nedoločnika. Druga različica povzroča zmedo, saj jo Poljaki kar pogosto uporabljajo, ko govorijo slovensko, na primer: *med vikendom bom brati knjige za ispit* (nam. *bom bral(a), izpit*, pol. *będę czytać* ali *będę czytał(a)*), *bom se relaksirati na plaži* (nam. *relaksiral(a) se bom*, pol. *będę się relaksować* ali *będę się relaksował(a)*), *upam, da bom imeti dovolj časa za vse* (nam. *da bom imel(a) dovolj časa*, pol. *że będę mieć* ali *będę miał(a) wystarczająco czasu*).

Prihodnjik ni edini nezloženi čas v poljščini. Poleg njega se uporablja tudi nezloženi preteklik, ki je edina možna poljska oblika preteklika. Ker je slovenski preteklik vedno sestavljen iz dveh delov, pomožnega glagola biti v sedanjiku in deležnika na -l, povzroča poljskim začetnikom in nižjim nadaljevalcem nemalo težav:⁵ *med prazniki bilem doma* (nam. *sem bil*, pol. *byłem*), *oče pomogel mi napraviti avto* (nam. *oče mi je pomagal popraviti avto*, pol. *tata pomógł mi naprawić auto*), *plavalesmo v morju, hodilesmo na sprehode* (nam. *plavale smo, hodile smo*, pol. *plywalysmy, chodzilyśmy*).

Čeprav sta slovenščina in poljščina sorodna jezika, se včasih v slovničnih kategorijah zelo razlikujeta. O kategoriji, ki razlikuje oba jezika, dvojini, sem že pisala. Druga kategorija je namenilnik, ki v poljščini ne obstaja. Namesto namenilnika Poljaki uporabljajo nedoločnik, zato pišejo: *na Hrvaški smo pozno hodili spat* (nam. *na Hrvaškem, hodili spat*, pol. *w Chorwacji, chodziliśmy spać* – nedoločnik), *ko imam denar hodim*

kupovati obleke (nam. *denar, hodim kupovat*, pol. *chodzę kupować*).

V analiziranih besedilih sem poleg fleksijskih napak našla tudi nekaj nepravilnosti v besedotvorju. Študenti so glagolom marsikdaj dodajali napačne predpone in na ta način ustvarjali glagole, ki bi lahko obstajali v njihovem maternem jeziku, ampak ne obstajajo ali imajo v slovenščini popolnoma drug pomen: *poznala sem milega fanta* (nam. *spoznala sem prijaznega fanta*, pol. *poznalam milego chłopca*), *moramo vibrati en odgovor* (nam. *izbrati*, pol. *wybrać*), *zanaročila bova knjige* (nam. *naročila bova*, pol. *zamówimy*).

Interferenčne napake so seveda samo ena vrsta napak, ki jih delajo Poljaki med poukom slovenščine, vendar je raziskava pokazala, da so najpogostejše, saj znaša njihov delež od 60 do 75 odstotkov vseh napak. Za njihovo prepoznavanje je nujna komunikacijsko-kontrastivna metoda, ki temelji na razvijanju vseh jezikovnih spretnosti in istočasno predstavlja napake, ki nastajajo zaradi interference. Na podlagi takšne analize se da napisati ustrezna gradiva (učbenike, kontrastivne slovnice itn.), ki bodo preprečila negativni prenos in na ta način olajšala pouk sorodnih jezikov.

Literatura

- KURASZKIEWICZ, Władysław, 1972: *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.
- LADO, Robert, 1957: *Linguistics across cultures*. Michigan: The University of Michigan Press.
- ODLIN, Terence, 1989: *Language transfer*. Cambridge: Cambridge University Press.
- PAVLIN, Marta, 2004: *Oblikoslovje. Priročnik z vajami*. Ljubljana: Jutro.
- SZULC, Aleksander, 1997: *Słownik dydaktyki języków obcych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

⁵ Poljski preteklik izhaja iz zloženega preteklika, ki ga pozna tudi slovenščina. V 14. stoletju so Poljaki pisali in govorili: *zrobil jeśm, zrobil jeś, zrobil jest, zrobili jeśmy, zrobili jeście, zrobili są*. Zaradi kontaminacije in poenostavitve (pomožni glagoli 1. in 2. osebe so se skrajšali do končnic *-em, -eś, -śmy, -ście*, pomožni glagoli 3. osebe pa so v celoti izpadli) spregatev glagola *zrobić* (slo. 'narediti') zglede tako: *zrobilem, zrobileś, zrobil, zrobiliśmy, zrobiliście, zrobili* (Kuraszkiewicz 1972: 151–154).